Game of Poems

Ellen Deckwitz Ingmar Heytze
Thomas Möhlmann

Game of Poems

Gedichten van IJs en Vuur

2019 Prometheus Amsterdam

© 2019 Ellen Deckwitz, Ingmar Heytze en Thomas Möhlmann
Omslagontwerp en -illustratie Sander Patelski
Foto auteurs Ilja Keizer
Zetwerk Mat-Zet bv, Soest
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 3852 3

Woord vooraf – Winter is hier

Lang geleden, toen ik nog een jonge en onschuldige tv-kijker was, kwam ik ergens op internet een berichtje tegen dat HBO de duurste tv-serie ooit wilde gaan maken, dat die gebaseerd was op een of andere reeks epische fantasyboeken en dat Sean Bean erin zou zitten – *Boromir*! Ik googelde en vond inderdaad een productiefoto van Sean Bean, met een bontcape om en een zwaard zo groot als een koelkastdeur in zijn handen. '*Winter is Coming.*' Die woorden betekenden nog niks toen.

Het duurde nog eens twee jaar en toen was die eerste uitzending daar, in april 2011. Sean Bean in een wild heuvellandschap, met dat zwaard en een wanhopige deserteur. Bean heette Ned Stark van House of Stark en hij sprak zijn Stark-kinderen toe: '*The man who passes the sentence should swing the sword.*' Wijze les, goed onthouden. Hak.

Wat dacht ik toen? Wat ik altijd dacht als ik een actiefilm opzette, namelijk dat het me een model zou voorschotelen, een houding die geïmiteerd kon worden, een mannelijke heroïek van geweld en lijden en opoffering.

En die zat er ook in. Aanvankelijk. Wanneer Syrio Forel, de dansende zwaardvechter die Arya Stark privélessen geeft in King's Landing, door zijn vijanden wordt ingesloten met alleen een houten oefenzwaardje ter verdediging, herhaalt hij zijn leus: '*What do we say to the God of Death? "Not today."*'

Wanneer Jaime Lannister krijgsgevangene wordt gemaakt en Catelyn Stark hem verwijt dat er geen gerechtigheid is in de wereld dankzij mannen zoals hij, snijdt hij haar de pas af: '*There are no men like me. Only me.*'

Mantra's voor mannen. Op een papiertje schrijven, op je prikbord hangen.

En toen opeens zat Ned Stark aan het einde van het seizoen zelf

gevangen, in de handen van een puberkoning die het midden hield tussen Nick Carter uit de Backstreet Boys en Chuckie uit *Child's Play*, en opeens besefte ik iets. Ik was heel trots dat ik het besefte, net op tijd, net voordat het moment daar was: ik besefte dat dit geen serie zoals alle andere series was, dat het verschil niet alleen in het budget zat, maar ook in de moraal, of het gebrek eraan. Ik snapte dat Ned Stark niet op het laatste moment gered zou worden; zijn kop ging eraf. Dit was een dappere nieuwe wereld.

In die zin is het niet eens ironisch om jezelf voor *Game of Thrones* een 'jonge en onschuldige tv-kijker' te noemen, er is wel degelijk iets fundamenteel veranderd. In de daaropvolgende seizoenen raken mannen onthand en ontmand, zijn heroïek en loyaliteit keer op keer een zwakte gebleken: rolmodellen bestaan niet, helden gaan dood.

Mannelijke helden tenminste. Als je het omkeert, is het een ander verhaal. Het zou onderhand een universeel vaststaand feit moeten zijn dat *Game of Thrones* de meest feministische tv-serie ter wereld is. Ooit. Feministischer dan *Girls*, dan *30 Rock*, dan *The Mindy Project*, dan *The Marvelous Mrs. Maisel*, dan *Mad Men*, of, historischer, dan *Murphy Brown* en *Vrouwenvleugel*.

We gaan het laatste seizoen in en Cersei zit op de IJzeren troon van King's Landing, Khaleesi Danaerys op de stenen troon in Dragonstone, en Sansa Stark zit op waar ze dan ook op zitten in Winterfell – een omgekeerd kratje bier waarschijnlijk.

Dat is niet hoe de kaarten aan het begin van de serie geschud waren. Ze zijn alle drie uitgehuwelijkt, verkracht, mishandeld, vernederd. Cersei moest naakt een eindeloze Walk of Shame afleggen door haar eigen hoofdstad. Maar de drie – zoals dat bijna voor alle vrouwelijke personages geldt – vinden hun eigen stem, ontdekken hoe ze die moeten gebruiken en hoe ze de mannen en de wereld om hen heen naar hun eigen hand kunnen zetten.

(En wie het overtollige nodeloze naakt antifeministisch en *malegazerig* noemt: elke keer als de tienjarige Lady Lyanna Mormont van Bear Island weer met een kick ass stoere oneliner de uit de kluiten gewassen krijgers om haar heen overtreft, weet je dat er in navolging van gratuit naakt ook gratuit feminisme bestaat.)

Het probleem met *Game of Thrones* is dat we het allemaal hebben gezien, erover hebben gepraat, recaps hebben gelezen, misschien zelfs webfora hebben bezocht op zoek naar fanfiction en toekomstvoorspelling (OMG JonSnowmoetDanaerysdoodstekenommethaarbloedeenmagischzwaardte maken!). Er zijn internetmemes en podcasts. Ooit was de zin '*Winter is Coming*' donker en omineus, een eenentwintigste-eeuwse variant van Shakespeares '*Something wicked this way comes*'. Nu is de zin een cliché geworden in rookworstreclames. Dat is het onmogelijke bijeffect van een tv-serie die in zo veel landen ter wereld zo populair is: alles wat jou choqueerde heeft al miljoenen andere mensen precies zo gechoqueerd. Je kunt je verbazing niet meer uitspreken, het is geworden wat iedereen al weet. Het heeft de nieuwe norm bepaald.

Dus hoe kun je er nog over praten? Het antwoord op die vraag snap je misschien pas als je ermee wordt geconfronteerd, namelijk door er in de vorm van poëzie over te praten. Door een stap terug te doen uit het plot, de psychologie en de begrijpbaarheid van de serie en in taal een geheel nieuwe manier te vinden om de afleveringen te herbeleven. Tenminste, zo voelt het om *Game of Poems* van Ellen Deckwitz, Ingmar Heytze en Thomas Möhlmann te lezen. Voor het eerst sinds 2011 wordt er nieuwe laag van taal over de afleveringen gelegd, die je dwingt opnieuw over de personages en hun troosteloze avonturen na te denken. De dichters breken brokstukken af van de enorme saga die *Game of Thrones* is, keren die binnenstebuiten, isoleren de personages en verplaatsen zich in hun schoenen. In plaats van dat personages worden geanalyseerd worden ze opnieuw doorleefd; het maakt ze van historische personages uit de bekende geschiedenis van Westeros tot onzekere mensen voor wie elke mogelijkheid nog openligt. Ook al weet jij als kijker dat hun lot al lang is bepaald, even vergeet je dat en leef je weer met ze mee.

In het voorjaar van 2019 kunnen we voor de laatste keer met zijn allen rond het vuur kruipen en horen hoe het afloopt op Westeros. Winter komt niet meer; hij is al lang hier.

Joost de Vries

Spoileralert

Er zijn ontstellend veel recaps van *GoT* in omloop – misschien wel meer dan figuranten. Ze zijn er op rijm, als rap, in liedvorm, als crosstalk, persiflage, Wikipedia-artikel. De meeste zijn helderder, grappiger en vollediger dan wij het zelf zouden kunnen. We beperken ons zoveel mogelijk tot de gebeurtenissen die van belang zijn voor de gedichten, en/of dingen die we gewoon gaaf vinden om op te lepelen.

Een drietal terugkerende afkortingen hierbij:

GoT – *Game of Thrones*, de HBO-serie gebaseerd op de boekenreeks *A Song of Ice and Fire* van GRRM.
GRRM – George R.R. Martin, de schrijver van *A Song of Ice and Fire*. Volgens kwade tongen geen groot stilist, maar ontegenzeggelijk het meesterbrein waaraan het hele *GoT*-universum is ontsproten.
B&W – David Benioff en Daniel Brett Weiss, tovenaarsleerlingen van GRRM, de scheppers van *GoT*.

Seizoen 1

1-1 Winter is Coming

GoT opent klassiek – in deze aflevering, wat heet, meteen in de titel wordt alles aangeraakt. Als je al die zeven seizoenen sluipmoord, doodslag, strijd, liefde, draken, duels, godsdienstwaanzin, zeeslagen, zelfopofferingen, ontploffingen, moed, lafheid, machtswellust, drank, vergif, ziekte, dood en (on)betaalde seks zou moeten samenvatten voor een leek, komt het hierop neer: een aantal rivaliserende koningshuizen wil de wereldmacht voor zichzelf, waarbij geen enkel middel wordt geschuwd. Intussen negeert iedereen een veel grotere dreiging: het onafzienbare leger van ondoden dat vanuit het ijskoude noorden op de bewoonde wereld afmarcheert. De winter komt eraan vanaf seconde één, maar iedereen is veel te druk met zijn eigen sores. Het trekken van parallellen met onze wereld ligt zo voor de hand dat we dat verder laten.

Scène 1: een drietal mannen trekt er te paard op uit in een winters bos. Een van hen stuit op een bloederig stilleven van uiteengereten lichamen rondom een dood meisje dat aan een boom is gespietst. Hij roept de andere twee erbij, maar eenmaal ter plekke is er niks te zien. En even later zien ze nooit meer iets, want dan worden ze uitgeroeid door iets wat zo bliksemsnel is, dat je beeldje voor beeldje zou moeten terugkijken wat het precies is. Wat we niet gaan doen, want direct na die slachting volgt het beeld waar het in gedicht 1-1 om gaat: het dode meisje met de opengesperde ogen, stijfbevroren, met maniakale kracht en een tak in de hartstreek in een boom geplant.

OPENINGSSCÈNE

'I saw what I saw.'
– Will

Er hangt een meisje aan de boom
dat kan niet goed zijn, niet netjes
aan een touw of aan haar haren maar
met een tak tussen haar ribben en
met haar ogen open hangt ze daar.

Het is verdomde koud en het gaat
stukken kouder worden nog, winter
vreet zich als een koorts onder de huid
naar het zuiden, waaiert uit, terwijl

families gaan krimpen, steden beven
koppen rollen, jongens mannen en
vrouwen weduwen of wereldheersers
worden gaan hangt ze daar, met haar

ogen open, met haar open ogen
hing ze zweer ik net nog daar.

1-2 The Kingsroad

Een van de dingen die *GoT* zo gruwelijk maken, is de flegmatieke omgang met genadedood. Het snijdt je door de ziel met hoeveel gemak verslagen vijanden, reutelende stervenden en tegenstribbelende zwaargewonden een verlossend zwaard in hun donder gestoken krijgen – goedmoedig haast, met de rust waarmee je een speld in een speldenkussen zou drukken. De pointe van dit gedicht is niet zo'n genadedood, maar een wreedheid tegen een onschuldige huiswolf op last van de geschifte prins Joffrey Lannister. Met de hond die de wolf speelt, is het gelukkig goed afgelopen: ze werd opgenomen in de familie van Sophie Turner, de actrice die het baasje van de wolf speelt: Sansa Stark. In de serie is het des te navranter dat het juist Sansa's vader is die de wolf moet ombrengen, en dat uitgerekend de wolf het beschermdier van de familie Stark is.

Het 'melkwitte gras' uit de eerste strofe roept overigens niet alleen F. Stariks magistrale gedicht 'Gras' ('overwoekert de wereld') in herinnering, maar ook de manier waarop de wereld ten einde zal lopen volgens het aloude woestijnnomadengeloof van de Dothraki in Essos – weer een ferme relativering van het gevecht om de IJzeren Troon.

DE WEG

'Death is so final, whereas life,
Ah, life is full of possibilities.'
– Tyrion Lannister

In een uithoek woekert zonder dat je het weet
het melkwitte gras, ooit zal het de hele wereld
bedekken en maakt het allemaal niet meer uit

welke koning je diende of ten val bracht
welke vrouw je beminde en verwondde
welke zoon je verwekte en verloor

alle boeken die nog ongelezen bleven
eieren die openbraken of versteenden
gezichten die je zag, ogen die je sloot

elke stap die je nu zet brengt je verder
van waar je hoort te zijn, je zucht

en drukt als een vaderlijke kus het staal
naar binnen bij het dier dat je beschermt.

1-3 Lord Snow

Misschien heb je maar twee soorten karakters in *GoT*: zij die geen probleem maken van de hand kaarten die ze is toegesmeten en zij die er veel last van hebben. Jon Snow zit duidelijk in het tweede kamp. Zijn rol bestaat uit het vasthouden aan ridderlijkheid en een afkomst waar nogal op neergekeken wordt. Ondertussen keert hij de rug toe aan allerlei dingen die hij niet kan veranderen. Geef hem eens ongelijk. Hij is in velerlei opzichten een nobel mens, maar tegelijk is hem van kindsbeen af aan ingepeperd dat hij een bastaardkind is. Op dit punt in de serie weten we nog maar weinig van hem. Er komen nog een hoop verrassingen aan, die in het gedicht al een beetje zitten opgerold, als een jonge varen die op uitkomen staat. Vooralsnog is Jon aan het blauwbekken als nieuwbakken lid van de Night's Watch, op de ijzige muur die het noordelijke winterland scheidt van de rest van Westeros. Zijn lievelingszusje Arya krijgt intussen zelfverdedigingslessen van Syrio Forel, een kleine en wijze zwaardheld uit Braavos.

SNEEUW

'All men are made of water, do you know this?
If you pierce them, the waters leaks out and they die.'
– Syrio Forel

Je staat er met je mooie zwarte krullen
op het randje van de wereld alleen voor

natuurlijk is het uitzicht weids, natuurlijk
had je er meer van verwacht en kun je
nu je tot hier gekomen bent niet meer terug

je mag niet klagen, bent verwekt, geboren
gevoed, gekleed en voorbereid, je hebt
de warmte van een vaderhand gekend

kijk om je heen, wandelende warmwaterkruik
het sneeuwt. Eergevoel, vernuft, geduld:

je mooie zwarte krullen
van kou verschrompelde ballen
boven de leegte die achter alles ligt

je krijgt geen druppel meer dan je toekomt
niemand krijgt op tijd wat hij verdient.

1-4 Cripples, Bastards, and Broken Things

In de wereld van *GoT* is het hebben van familie ongeveer net zo'n gedoe als in de onze. In deze aflevering zoeken de zwakkeren troost bij de sterkeren, en komen de bastaarden de zwakkeren te hulp. Dit is de eerste aflevering waarin het complexe karakter van Tyrion Lannister zich ontvouwt – een dwerg van koninklijken bloede wiens geboorte zijn moeder het leven kostte, gehaat door zijn vader en zuster en ook door zichzelf, gedreven door de wens om wraak te nemen op alles wat hem in deze hoek heeft gedrukt, en te vergeten wat hij niet veranderen kan. Ergens tussen al die laaiende emoties en de permanente hang naar verdoving door dronkenschap en betaalde liefde wordt hij gedreven door de wil om het kwaad te compenseren met iets goeds – zoals het brengen van een bouwtekening voor een prothese waarmee de jongen Bran weer paard kan rijden. Bran werd kreupel nadat Tyrions broer Jaime hem uit een torenraam duwde, omdat de jongen hem per ongeluk betrapte tijdens een vluggertje met zijn eigen (en Tyrions) zuster Cersei. Maar zoals een bastaard altijd een bastaard blijft, worden gebroken dingen nooit meer werkelijk heel. Hetzelfde lijkt te gelden voor Samwell Tarly, tot wie de eerste helft van dit gedicht zich richt: een hooggeboren maar door zijn vader geminachte verschoppeling – dikkig, angstig en onhandig, afgedankt om in de Night's Watch te dienen. De tweede helft van het gedicht benoemt enkele andere personages die hun noodlot ook niet lijken te kunnen ontlopen.

GEBROKEN DINGEN

'You must shape the horse to the rider.'
– Tyrion Lannister

Je kunt niet vechten, niet uit je doppen
kijken, je bent dik en hebt hoogtevrees
je staat te trillen van de kou en beter
of slechter wordt het niet – wat doe je hier?

Je paste nergens anders, dat is waar maar

je hebt handen om de tafel te schrobben
knieën om te schaven, een kop om het
liefst een vuist in te planten, een pik om
met je fikken van af te blijven, maagdekijn

je paste nergens anders, dat is waar maar

wat, met je scherpe tong en blonde haren
wat, met je moreel kompas en nageslacht
met je bewerkte borstplaat en een stok
in je strot – je paste nergens anders, dat

is waar maar wat doe je hier, jongetje
in je meisjeslijf, meisje met je vrouwen-
schoot waaruit een jongen geboren moet
worden omdat het nergens anders past.

1-5 The Wolf and the Lion

Het nadeel van leven om te vechten is dat je kunt winnen. Je kunt zo goed worden in winnen, dat er uiteindelijk geen noemenswaardige tegenstand meer over is. Zoals bij de edities van de Tour de France met Lance Armstrong in topvorm op kop, kan dat een saaie bedoening worden. (Of zoals Donald Trump zijn aanhangers al voorhield voor hij tot president gekozen werd: '*You're gonna win so much, you may even get tired of winning.*')

Zonder uitdagingen rest de overwinnaars in *GoT* drie dingen: drinken, het ruim inkopen van betaalde seks en dik worden, tot ze zijn veranderd in het soort mannen dat ze ooit kwamen overwinnen – alsof succes ook maar een kort seizoen in een mensenleven is, een periode van verveling in de eeuwigdurende tredmolen van lijden en afzien.

De tussenstrofe in dit gedicht geeft overigens een gesprek weer tussen marathondrinkers koning Robert Baratheon en koningin Cersei Lannister: allebei hebben ze op dit moment precies bereikt waar ze naar streefden, allebei verloren ze onderweg wat hun leven waarde gaf.